

О. М. Шевчук, здобувач кафедри
адміністративного права Національного
університету "Юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого"

МИТНА ВАРТІСТЬ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ЯК ЗАХІД МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Статтю присвячено актуальній проблемі визначення митної вартості лікарських засобів як заходу митно-тарифного регулювання порядку переміщення ліків через митний кордон України. Наведено особливості вибору методів визначення митної вартості лікарських засобів і переліку необхідних для підтвердження правильності її визначення документів, залежно від реєстраційного статусу лікарського засобу та суб'єктів переміщення.

Статья посвящена актуальной проблеме определения таможенной стоимости лекарственных средств как меры таможенно-тарифного регулирования порядка перемещения лекарств через таможенную границу Украины. Приведены особенности выбора методов определения таможенной стоимости лекарственных средств и перечня необходимых для подтверждения правильности её определения документов в зависимости от регистрационного статуса лекарственного средства и субъектов перемещения.

Research devoted to the actual problem of determining the customs value of drugs as a measure of customs-tariff regulation of the movement of drugs across the customs border of Ukraine. The declaratives of the choice of methods for determining the customs value of drugs and a list of documents, are given necessary to confirm the accuracy of its determination, depending on the registration status of the drug and the actors move.

© **О. М. Шевчук**, 2012

Ключові слова. Митна вартість, лікарські засоби, митно-тарифні заходи, переміщення лікарських засобів через митний кордон.

Вступ. Одним з найпоширеніших правопорушень у сфері переміщення лікарських засобів через митний кордон України є неправильне заявлення митної вартості лікарських засобів під час їх ввезення в Україну. Завищення митної вартості лікарських засобів використовується суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності для незаконного підвищення відпускних цін на лікарські засоби та ухилення від сплати податків і зборів у повному обсязі. В більшості випадків причиною завищення митної вартості є ввезення лікарських засобів не за прямими контрактами, а через посередників, офшори та ін. схеми, які не дають змоги достовірно підтвердити митну вартість ліків.

В Україні запроваджено державне регулювання цін на товари, що включені до Національного переліку основних лікарських засобів і виробів медичного призначення. Так, відпускна ціна препаратів не може перевищувати митної вартості імпортованого товару та граничної надбавки до неї (12 %) [1], отже з метою завищення цін на імпортовані лікарські засоби суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності завищують митну вартість даного товару.

Для підкреслення актуальності зазначеного питання наводимо приклад: сумарна митна вартість ліків, оформлених протягом 2009–2011 рр., перевищує фактурну на 1,5 млрд грн. У той же час фактурна вартість товарів, імпортованих однією з компаній, у 2011 р. збільшилася порівняно з 2010 р. майже за всіма позиціями, а ціни на ліки зросли від 4 до 238 % [2]. Унаслідок запровадження Держмитслужбою посиленого контролю за правильністю визначення митної вартості ліків різниця між митною і фактурною вартістю лікарських засобів і виробів медичного призначення скоротилася в 39,5 раза [2]. Таким чином, митну вартість лікарських засобів, що ввозяться в Україну, завищують майже у 40 разів.

Актуальність обраної теми визначається процесом реформування діяльності митної служби України, одним із завдань якого є створення уніфікованих та прозорих правил визначення митної вартості лікарських засобів під час переміщення через митний кордон України, орієнтованих на загальноприйняті міжнародні норми і стандарти.

Питання, присвячені визначенню митної вартості товарів, розглядають у наукових дослідженнях і публікаціях з позиції як теорії, так і практики багато авторів, а саме: І. Г. Бережнюк [3], М. М. Каленський [4], Г. Д. Симонова [5], А. Д. Войцешук [4], Т. Тоцька [6], С. С. Терещенко [7, 8], В. П. Науменко [9], О. О. Гладілін, О. П. Гребельник, С. В. Ківалов, В. Курило, О. Маляревська та ін. Аналіз нормативно-правової бази щодо заходів митно-тарифного регулювання порядку переміщення товарів через митний кордон України провели В. Я. Настюк, Р. Б. Шишка, В. В. Сергієчко, П. В. Пашко, В. Шестаков, Д. В. Приймаченко та інші науковці. Не зважаючи на вже існуючі наукові доробки, які привнесли великий вклад у розвиток митної справи, на жаль, системного підходу до оцінки складових митно-тарифного регулювання немає, дискусійною залишається правова природа митної вартості лікарських засобів, не виявлено основних проблем визначення й декларування митної вартості лікарських засобів, недостатньо розкрито питання проведення контролю за визначенням митної вартості лікарських засобів. Тобто митні аспекти щодо визначення митної вартості лікарських засобів як заходу

митно-тарифного регулювання порядку переміщення вищезазначеного товару через митний кордон залишилися поза увагою науковців і потребують ґрунтового аналізу.

Постановка завдання. Мета праці – вивчення особливостей правових аспектів визначення митної вартості лікарських засобів як заходу митно-тарифного регулювання під час їх переміщення через митний кордон України.

Результати дослідження. Специфіка лікарських засобів полягає у вирішенні питань загальнодержавного значення, задоволенні потреб населення, спрямованих на охорону здоров'я, збереження генофонду нації тощо [8, 10]. Лікарські засоби у правовому значенні виступають як продукція, тобто готова лікарська форма, яка вводиться людині з метою виконання конституційного права громадян на медичну допомогу й охорону здоров'я.

Держава зобов'язана надати громадянам можливість застосування в лікуванні лікарських засобів належної якості та захист від неякісних, фальсифікованих, контрабандних, контрафактних, що можуть ввозитися та поширюватися в Україні. Для забезпечення таких зобов'язань державою створено досить широкий спектр митно-правових заходів.

Слід зазначити, що порядок ввезення зареєстрованих лікарських засобів нормативно закріплено Законом України “Про лікарські засоби” [11], а порядок увезення незареєстрованих ліків наказом МОЗ України “Порядок ввезення на територію України незареєстрованих лікарських засобів, стандартних зразків, реагентів” від 26.04.2011 № 237 [12].

Заходи митно-тарифного регулювання, в тому числі й стосовно лікарських засобів, як один із видів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності засновані на використанні цінового фактора впливу на зовнішньоторговий обіг [13, 166]. Одним із заходів митно-тарифного регулювання є митна вартість переміщуваних товарів, яка використовується в разі нарахування мита, митних зборів та інших видів митних платежів, а також для встановлення вартості товарів для інших митних цілей [14, 397].

Одним з документів, яким керуються всі розвинені країни стосовно визначення митної вартості, є так званий Кодекс про митну вартість ГАТТ. Згідно з цим Кодексом, митна вартість – це ціна, що реально сплачена або підлягає сплаті за товар у разі його продажу до країни-імпортера за виконання певних умов [14, 37]. Відповідно до МК України, митною вартістю товарів є “їх ціна, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари, обчислена відповідно до положень даного кодексу” (ст. 259 МК України) [15]. На думку А. Д. Войцещука, митна вартість забезпечує реалізацію важливих функцій: фіскальної, контрольної (митна вартість як основа для застосування санкцій за порушення митних правил), регулівної (захист внутрішнього товаровиробника) і статистичної [16].

Під час визначення митної вартості до ціни, що має бути сплачена за оцінювані товари, додаються подальші витрати (на транспортування оцінюваних товарів до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України тощо), якщо вони не включалися до цієї ціни (ст. 267 МК України) [15]. Під час визначення митної вартості лікарських засобів, які переміщуються громадянами у несупроводжуваному багажі та вантажному відправленні, крім вартості самих лікарських засобів, ураховується вартість їх страхування та перевезення до моменту перетинання митного кордону [17, 113].

Ст. 266 МК України встановлено шість методів визначення митної вартості товарів, які імпортуються, а саме [15]:

- метод 1 – за ціною договору щодо товарів, які імпортуються;
- метод 2 – за ціною договору щодо ідентичних товарів;
- метод 3 – за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів;
- метод 4 – на основі віднімання вартості;
- метод 5 – на основі додавання вартості (обчислена вартість);
- метод 6 – резервний, а також норми щодо митної вартості товарів, які експортуються.

Згідно із чинним законодавством, митна вартість товарів і метод її визначення заявляються (декларуються) митному органу декларантом під час переміщення товарів через митний кордон України шляхом подання декларації митної вартості. Відповідно п. 6 ст. 1 МК України декларація митної вартості – це “заява особи митному органу за встановленою формою відомостей щодо митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України або щодо яких змінюється митний режим” [15]. Загальні правила заповнення декларації митної вартості, яка використовується для митних цілей, нормативно закріплено наказом Державної митної служби “Про затвердження Порядку заповнення декларації митної вартості” від 02.12.2003 № 828 [18].

Ст. 265 МК України встановлено, що контроль за правильністю визначення митної вартості товарів покладено на митний орган [15]. Такий контроль здійснюється відповідно до Порядку здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 09.04.2008 № 339 [19] та Порядку роботи посадових осіб митного органу при здійсненні контролю за правильністю визначення митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, затвердженого наказом Державної митної служби України від 24.06.2009 № 602 [20].

Залежно від реєстраційного статусу переміщуваних лікарських засобів (незареєстровані чи зареєстровані) та суб'єктів переміщення (юридичні чи фізичні особи) методи і перелік документів, важливі для визначення митної вартості, мають певні особливості.

Контроль за правильністю визначення митної вартості зареєстрованих лікарських засобів, що ввезені з-за кордону, під час проведення операцій щодо їх митного контролю і митного оформлення, відповідно до п. 2 Порядку № 339 [19], здійснюється митним органом шляхом зіставлення рівня заявленої митної вартості

товарів з рівнем митної вартості ідентичних або подібних товарів, митне оформлення яких вже здійснено, та наявною в митного органу інформацією про рівень цін на такі товари або вартість прямих витрат на їх виробництво, у тому числі сировини, матеріалів та/або комплектувальних виробів, які входять до складу товарів.

Митне оцінювання ввезених на територію України незареєстрованих лікарських засобів для проведення доклінічних досліджень і клінічних випробувань має відмінності, що визначаються Держмитслужбою. Так, до таких лікарських засобів не може бути застосовано [21]:

- метод визначення митної вартості товарів за ціною договору (оскільки дані лікарські засоби ввозяться лише з метою проведення доклінічних досліджень і клінічних випробувань);

- методи визначення митної вартості товарів за ціною договору щодо ідентичних або подібних товарів (адже такі лікарські засоби є новими чи випробувальними, імпорту ідентичних чи подібних товарів не існує);

- метод на основі віднімання вартості (тому, що такі лікарські засоби не продаються в Україні).

Отже, особливістю митного оцінювання незареєстрованих лікарських засобів є використання методу визначення митної вартості на основі додавання вартості (обчислена вартість), який може бути використано тільки за умови надання декларантом митному органу інформації про вартість від виробника товарів, які оцінюються. Якщо декларант не може або не бажає надати необхідну інформацію, для визначення митної вартості оцінюваних товарів використовується резервний метод [21].

Митний орган має право упевнитись у достовірності визначення митної вартості або точності поданих будь-яких заяви, документа чи декларації (ст. 265 МК України). Згідно зі ст. 264 МК України, у разі потреби підтвердження заявленої митної вартості товарів декларант зобов'язаний подати митному органу необхідні для цього відомості та забезпечити можливість їх перевірки [21].

Для обґрунтування митної вартості лікарських засобів, що ввозяться юридичними особами, потрібно мати: калькуляцію фармацевтичного виробника щодо собівартості ліків; каталоги та прайс-листи виробника; експортну декларацію; довідку про вартість ідентичних/подібних ліків у країні-експортері; рахунок-фактуру; договір (контракт) про перевезення товару; транспортні та страхові документи; калькуляцію транспортних витрат; інші платіжні та/або бухгалтерські документи, що підтверджують вартість ліків і містять реквізити, необхідні для ідентифікації ввезеного товару; рішення митного органу про визначення митної вартості раніше ввезених ідентичних та/або подібних (аналогічних) ліків [22] або додаткові документи, зокрема, висновки про якісні та вартісні характеристики товарів, підготовлені спеціалізованими експертними організаціями, що мають відповідні повноваження згідно із законодавством. Слід зазначити, листом Державної митної служби від 10.04.2009 № 11/3-10.16/3380-ЕП “Щодо порядку декларування митної вартості товарів” роз'яснено, що висновки спеціалізованих експертних організацій мають виключно інформаційний характер і не можуть бути визначальними для контролю за правильністю визначення митної вартості товарів, що декларуються митним органом [23].

Під час увезення громадянами лікарських засобів митна вартість останніх визначається на підставі заяви власника цих товарів (або уповноваженої особи) та підтверджувальних документів (товарних чеків, ярликів тощо), що стосуються даних товарів. Перелік документів, які підтверджують заявлену митну вартість товарів (у т. ч. лікарських засобів), що ввозяться громадянами, встановлено п. 2 Постанови КМ України “Деякі питання митного оформлення товарів, що переміщуються громадянами через митний кордон України” від 03.12.2008 № 1041 [24]. Зазначені документи повинні бути належним чином оформлені й містити інформацію, за якою можна ідентифікувати лікарські засоби та їх вартість (ціну).

Закріплення результатів контролю за правильністю визначення митної вартості лікарських засобів під час митного контролю, митного оформлення та пропуску лікарських засобів через митний кордон України відбувається шляхом винесення рішення про визначення митної вартості товарів [25]. Рішення про визначення митної вартості товарів або чітке зазначення причин, через які митна вартість імпортованих товарів не може бути встановлена, вказується у графі 33 вантажної митної декларації, відповідно до п. 1.1 наказу Держмитслужби “Про забезпечення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів” від 19.10.2010 р. № 1242 [26].

Митні органи здійснюють лише контроль правильності визначення митної вартості лікарських засобів. І лише за наявності в митного органу обґрунтованих сумнівів у достовірності поданих відомостей щодо митної вартості або неподання декларантом за обґрунтованим запитом митниці протягом 10 днів додаткових документів чи інформації, необхідних для підтвердження заявленої митної вартості, митний орган вправі прийняти рішення про визначення митної вартості, зокрема, на підставі цін на ідентичні чи аналогічні товари, застосування резервного методу тощо. Право митного органу визначати митну вартість товарів встановлено у ст. 264 МК, проте нормами ст. 265 “Права та обов'язки митного органу під час здійснення контролю правильності визначення митної вартості товарів” таке право за митним органом не закріплено [15].

З метою обґрунтованого вибору підстав для визначення митної вартості товарів проводяться консультації між митним органом та декларантом. Під час визначення митної вартості, відповідно у рішенні, допускається посилання на використання цінової бази ЄАІС Держмитслужби за умови обов'язкового зазначення номера та дати вантажної митної декларації з поясненнями щодо зроблених корегувань на обсяг партії, умови поставки, комерційні умови тощо (п. 1.3 наказу № 1242) [26].

У разі встановлення рішенням митного органу “завищеного” визначення митної вартості переміщеного товару суб’єкт переміщення може оскаржити таке рішення як до митного органу вищого рівня, так і до адміністративного суду. Для цього відразу після отримання рішення митниці слід письмово звернутися до митниці з вимогою надати письмове пояснення, яким чином митним органом було визначено митну вартість оцінюваних ліків. Таке пояснення митний орган зобов’язаний надати протягом 7 днів [1].

Для спрощення й оптимізації процедури митного контролю та митного оформлення товарів, що ввозяться на митну територію України, а також для реалізації права декларанта щодо випуску товарів у вільний обіг під гарантійні зобов’язання (ст. 264 МК) встановлено “Порядок випуску товарів під гарантійні зобов’язання при ввезенні їх на митну територію України”, затверджений наказом Держмитслужби від 17.03.2008 № 230 [27]. Гарантійні зобов’язання надаються декларантом (п. 6 Порядку) через сплату до державного бюджету суми податків і зборів, згідно з визначеною митними органами митною вартістю товарів, або наданням гарантій уповноваженого банку.

Отже, за необхідності термінового ввезення ліків в Україну з наміром оскарження встановленої митним органом “завищеної” митної вартості лікарських засобів, суб’єкти, що беруть участь у переміщенні даного товару, можуть письмово звернутися до митного органу з проханням оформити випуск товару у вільний обіг під “гарантію” шляхом сплати до державного бюджету суми податків і зборів (обов’язкових платежів) згідно з митною вартістю товарів, визначеною митним органом. Однак слід зазначити, що строк дії гарантійних зобов’язань не може перевищувати 90 календарних днів з моменту випуску товарів у вільний обіг. Проте даного строку може не вистачити для оскарження рішення митниці в суді [1].

Таким чином, розглянувши в цілому сукупність запропонованих заходів Держмитслужби з контролю за митною вартістю лікарських засобів, можна відзначити посилення існуючих адміністративних контрольних заходів. Проте методологічних змін щодо здійснення контролю за митною вартістю лікарських засобів не впроваджено.

Висновки. Визначення митної вартості лікарських засобів як захід митно-тарифного регулювання порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України полягає у стягненні податків з увезених на територію України лікарських засобів, що сприяє поповненню державного бюджету, безпосередньому забезпеченню фінансової незалежності країни та захисту національного внутрішнього ринку шляхом корегування внутрішніх цін на українські лікарські засоби вітчизняними товаровиробниками з отриманням ними додаткового прибутку. За результатами дослідження виявлено проблемні аспекти, нечіткість і декларативність окремих правових норм щодо митної вартості лікарських засобів, які може бути враховано у розробці нормативно-правових актів стосовно визначення й контролю митної вартості лікарських засобів.

Література

1. Юнко М. Імпорт лікарських засобів на територію України: аналіз ключових проблем та перспективи правового регулювання: [інтернет-конференція з керівником практики медичного та фармацевтичного права М. Юнко] / М. Юнко / Юридичний портал “pravotoday.in.ua”. – 2011. – 11 лютого [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/events-calendar/conferences/conf-12>.
2. Держмитслужба стурбована численними випадками завищення митної вартості ліків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/87293>.
3. Бережнюк І. Г. Сучасний стан та перспективи концепції визначення митної вартості в Україні / І. Г. Бережнюк, І. Тонев // Вісник Академії митної служби України. – 2005. – № 2. – С. 3.
4. Каленський М. М. Митна вартість імпортованих товарів: [монографія] / Каленський М. М., Войцещук А. Д., Бережнюк І. Г. – К.: Мануфактура, 2005. – 224 с.
5. Симонова Г. Д. Визначення місця митної вартості в системі державного регулювання зовнішньої торгівлі товарами / Г. Д. Симонова, Г. О. Хабло // Вісник Академії митної служби. – 2010. – № 1 (44). – С. 129–134.
6. Тоцька Т. С. Державне регулювання митної вартості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. держ. упр.: спец. 25.00.02 / Т. С. Тоцька. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
7. Терещенко С. С. Митна вартість імпортованих товарів як інструмент захисту національного ринку / С. С. Терещенко, С. В. Галько // Товари і ринки. – 2010. – № 1. – С. 37–41.
8. Терещенко С. С. Митна вартість: сучасний стан, проблеми та шляхи вирішення [Електронний ресурс] / С. С. Терещенко, Г. О. Хабло. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu_econ/2011_1/ter_hab.htm.
9. Науменко В. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / Науменко В. П., Пашко П. В., Руссков В. А. – К.: Знання, 2004. – 404 с.
10. Пашков В. М. Правове регулювання обігу лікарських засобів / Пашков В. М. – К.: Моріон, 2004. – 160 с.
11. Про лікарські засоби: Закон України від 04.04.1996 р. № 123/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 22. – Ст. 86.
12. Про затвердження порядку ввезення на територію України незареєстрованих лікарських засобів, стандартних зразків, реагентів: наказ Міністерства охорони здоров’я України від 26.04.2011 № 237 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 63. – Ст. 2508. – С. 24.
13. Шишка Р. Б. Митне право України: навчальний посібник / Р. Б. Шишка, В. В. Сергієнко. – Х.: Еспада, 2002. – 296 с.

14. Терещенко С. Основи митного законодавства України: питання теорії та практики зовнішньоекономічної діяльності : навчальний посібник [для студентів вищ. та середн. спец. навч. закл.] / Терещенко С. – К. : Август, 2001. – 422 с.
15. Митний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 38. – Ст. 288.
16. Войцещук А. Д. Фінансові оцінки та контроль митної вартості товарів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / А. Д. Войцещук. – Тернопіль, 2005. – 24 с.
17. Дьомін Ю. М. Митне право України : навчальний посібник / Дьомін Ю. М., Дьоміна С. Ю., Железняк Н. М. ; [за ред. О. Х. Юлдашева]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 232 с.
18. Про затвердження Порядку заповнення декларації митної вартості [Електронний ресурс] : Наказ Державної митної служби від 02.12.2003 № 828. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1030.1199.0>.
19. Про затвердження Порядку здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.04.2008 № 339 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 28. – С. 135. – Ст. 897.
20. Про затвердження Порядку роботи посадових осіб митного органу при здійсненні контролю за правильністю визначення митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України : наказ Державної митної служби від 24.06.2009 № 602 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 58. – С. 85. – Ст. 2045.
21. Про внесення доповнень до Методичних рекомендацій із застосування окремих положень Митного кодексу України, що стосуються питань визначення митної вартості товарів, які імпортуються на митну територію України [Електронний ресурс] : наказ Державної митної служби України від 20.10.2010 р. № 1263. – Режим доступу : <http://spravedlivist.in.ua/zakon.php?law=10-10-31/487>.
22. Про затвердження Порядку декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, та подання відомостей для її підтвердження : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2006 р. № 1766 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 51. – Ст. 3417. – С. 159.
23. Щодо порядку декларування митної вартості товарів [Електронний ресурс] : Лист Державної митної служби від 10.04.2009 № 11/310.16/3380ЕП. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1025.15722.0>.
24. Деякі питання митного оформлення товарів, що переміщуються громадянами через митний кордон України : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2008 № 1041 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3069.
25. Про затвердження форми рішення про визначення митної вартості товарів, Порядку його заповнення та Класифікатора додаткових складових до ціни договору : наказ Державної митної служба України від 29.05.2009 № 506 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 47. – С. 213. – Ст. 1607.
26. Про забезпечення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів [Електронний ресурс] : наказ Державної митної служби від 19.10.2010 р. № 1242. – Режим доступу : <http://www.apteka.ua/article/58568>.
27. Порядок випуску товарів під гарантійні зобов'язання при ввезенні їх на митну територію України : наказ Держмитслужби від 17.03.2008 № 230 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 25. – С. 181. – Ст. 809.